

Degefe Kebebe Gemechu

**WYWŁASZCZENIA I SPRZEDAŻ ZIEMI
W ETIOPII OBCOKRAJOWCOM –
NOWA FORMA KOLONIALIZMU JAKO
ZAGROŻENIA BYTU
LUDNOŚCI RDZENNEJ**

**LAND GRABBING AND SALE TO FOREIGN-
ERS IN ETHIOPIA: A NEW FORM
OF COLONIALISM AS A THREAT
TO EXISTENCE OF INDIGENOUS PEOPLES**

Słowa kluczowe: Bank Światowy, *grabież ziemi*, *inwestorzy zagraniczni*, *rolnicy etiopscy*, *dzierżawa ziemi*

W ostatnich latach gwałtownie wzrósł globalny popyt na bogate zasoby oraz łatwo dostępne tanie ziemie na świecie, szczególnie w Afryce. Niektóre rządy w Afryce aktywnie angażowały się w proces transakcji ziem uprawnych z obcymi inwestorami, kosztem własnych rolników. Niniejszy artykuł koncertuje się głównie na problematyce wy-

właszczenia i sprzedaż ziem w Etiopii obcokrajowcom w porównaniu z podobnymi wydarzeniami w Afryce oraz na świecie. Analiza tego problemu wymaga postawienia istotnych pytań, na którym należy poszukać odpowiedzi. Czy transfer ziem dla inwestorów, który odbywa się często przez usunięcie tradycyjnych użytkowników, rolników z własnych ziem przyczynił się do ubóstwa rolników? Czy to zjawisko ma uzasadnienie ekonomiczne dla rozwoju państwa? Czy długoletnia dzierżawa lub sprzedaż ziem obcokrajowcom tworzy nową formę kolonializmu i trwałego konfliktu?

Ogólny przegląd etiopskiej polityki gruntowej

Wywłaszczenie ziem często określane jest jako „globalna grabież ziem”, odnosi się do zagarnięcia gruntów rolnych w celach komercyjnych w państwach rozwijających się przez inwestorów zagranicznych (państwowych i prywatnych) w zakresie produkcji i eksportu żywności oraz upraw roślin przetwarzanych na biopaliwa. Procesy organizowania i prowadzenia produkcji, wymiany i przepływów kapitału w skali światowej są związane z globalizacją gospodarki. Załączki i fazy wcześniejszej globalizacji można dostrzec już od początków XX stulecia. Pierwszym zagadnieniem teoretycznym w tym względzie jest imperializm, zarysowany przez brytyjskiego autora Johna A. Hobsona w jego dziele pt. *Imperialism: A Study*, wydanym w 1902 r.¹. Najbardziej znana wersja koncepcji imperializmu była głoszona przez komunistów, m.in. przez Włodzimierza Lenina i Mikołaja Bucharina. Imperializm jako najwyższa faza rozwoju kapitalizmu oraz ekspansja kolonialna, bezpośredni podbój, a także pośrednie podporządkowywanie sobie słabszych państw². Ta sytuacja współcześnie ma miejsce w innej wersji, poprzez współpracę z różnymi rządami na świecie, ale osiąga podobne efekty.

¹ J. Atkinson Hobson, http://www.liberal-international.org/editorial.asp?ia_id=682 [15.02.2014].

² *Historia świata*, <http://historiaswiata.com.pl/wpis/80/> [16.02.2014].

Dotyczy to transakcji (zakupu) gruntów rolnych, które przynoszą ogromne korzyści dla wielkich inwestorów, niestety kosztem mieszkańców przede wszystkim w państwach o wątpliwej jakości instytucji politycznych lub niedemokratycznych rządach, gdyż odbywa to się przeważnie bez konsultacji i zgody miejscowej społeczności.

Etiopia niewątpliwie należy do czołowych państw, praktykujących powyżej opisane działania, polegające na kontrowersyjnym transferze ziem do korporacji zagranicznych.

Obecnie w Etiopii ziemia jest wyłącznie własnością państwową. Zostało to ogłoszone w Konstytucji Etiopii z 1995 r. Konstytucja ta zakazuje, także sprzedaży lub wymiany ziem, zatem uprawnia obywateli, zarówno mieszkańców i obcokrajowców tylko i wyłącznie do prawa użytkowania gruntami. Zgodnie z Konstytucją i Administracją Wsi, rolnicy oraz ludność pasterska mają prawo dostępu do prywatnych i komunalnych gruntów za darmo. Po uzyskaniu dostępu, chłopci i pasterzy mogą zachować prawa użytkowania na tych ziemiach na czas nieokreślony. Mogą również przenieść swoje prawa użytkowania gruntów na członków rodziny, albo w drodze dziedziczenia albo w postaci darowizny. Każdy posiadacz gruntów wiejskich ma prawo do posiadania świadectwa ziemi, które wykazuje, m.in. powierzchnię działki, cele wykorzystania gruntów oraz rodzaje gruntów w jego użytkowaniu. Ci, którzy otrzymują ewidencję posiadania mogą dzierżawić tę ziemię dla innych rolników lub inwestorów na czas określony przez Administrację Ziemi, przenosząc prawa użytkowania gruntów. Chłopi i pasterze nie mogą być wysiedlonymi z ziem zajętych przez nich, z wyjątkiem sytuacji, gdy rząd wymaga ziem w celu użytku publicznego. Gdy grunty rolne rolników są koniecznym przeznaczonym do użytku w celach publicznych, rząd musi wcześniej pisemnie powiadomić rolników wskazując termin, w którym grunty muszą być opuszczone, a kwota odszkodowania wypłacona. W takich przypadkach rolnicy również mogą uzyskać rekompensatę poprzez możliwość nabycia w zamian innego gruntu³.

---

³ S. Mekonnen, *Rights of Citizens and Foreign Investors to Agricultural Land under the Land Policy and Laws of Ethiopia*, "Haramaya Law Review" 2012, Vol. 1, No. 1, s. 34–38.

Inwestorzy prywatni, krajowi jak i zagraniczni mogą nabywać prawo użytkowania gruntami w Etiopii na podstawie tylko prawa etiopskiego. W myśl tego prawa inwestor zagraniczny zgodnie z definicją ustawy o inwestycjach federalnych, tzn. „obcy lub przedsiębiorstwa będące własnością cudzoziemców, po zainwestowaniu kapitału zagranicznego w Etiopii [...]”, mogą odziedziczyć swoje prawa użytkowania gruntami.

Paradoksalnie mogą również przedstawić swoje prawa użytkowania gruntami jako zabezpieczenie, w przeciwieństwie do chłopów czy ludności pasterskiej, którzy nie posiadają takich praw. Po uzyskaniu gruntów, inwestorzy zagraniczni mają prawo do ich zachowania aż do czasu wygaśnięcia ich umowy najmu.

Wydaje się, iż powyżej omawiane zagadnienia pokazują, że rolnicy w Etiopii są całkowicie zabezpieczani przed ryzykiem polityki rolnej. Jednak polityka wywłaszczenia ziem oraz przymusowego usuwania chłopów jak i ludności pasterskiej w ostatnich latach budzi wiele zastrzeżeń, m.in. pozbawia ich prawa do użytkowania gruntami, co często nie jest zgodne z prawem krajowym.

Obecne nabywanie gruntów rolnych w Etiopii jest łatwiejsze dla inwestorów zagranicznych niż dla samych obywateli Etiopii. W związku z tym wielu cudzoziemców w tej chwili posiada ogromne połacie gruntów rolnych w różnych regionach państwa etiopskiego⁴.

Przekazując w tani leasing ziemie liczących tysiące kilometrów kwadratowych inwestorom zagranicznym, rząd etiopski obiecywał rolnikom tworzenie nowych miejsc pracy, poprawę krajowej wiedzy rolniczej i zmniejszenie ubóstwa oraz zapewnienie gwarancji żywności. Jednak krytycy są innego zdania. Rząd zastosował bowiem przymusowe przesiedlanie ludności rolniczej i pasterskiej. Wbrew obietnicom ludność ta otrzymywała bardzo niską płacę za wykonywanie pracy w nowych gospodarstwach, nastąpiła degradacja środowiska. Nie dotrzymano obietnic związanych z poprawą infrastruktury dla ludności pozbawionej swoich ziem. Rząd w uzasadnieniu swoich działań argumentował, że ziemia należy do państwa. Te działania pokazu-

---

⁴ Ibidem.

ją, że interesy obywateli są zupełnie zignorowane. Należy pamiętać, że w Etiopii ludność tubylcza ma zwyczajowe prawo do korzystania z ziem, na których żyje od pokoleń. Natomiast, urzędnicy państwowi często stwierdzają nieistnienie żadnych potencjalnych zagrożeń, np. minister rolnictwa Etiopii, Tefera Deribew stwierdził: „Chcemy rozwijać rolnictwo na szeroką skalę w regionach, w których mamy wystarczającą ilość gruntów ornych bez wyrządzenia szkody rolnikom mieszkającym w tych obszarach. To zdecydowanie wspiera rozwój rolnictwa małorolnych obszarów”⁵.

Rolnik z regionu Oromia w wywiadzie dla agencji informacyjnej IRIN (Integrated Regional Information Networks) powiedział: „Nasza ziemia została zabrana niezgodnie z prawem. Nawet, jeśli jest nie używamy grunt do celów rolniczych, to korzystamy z pastwisk dla naszego bydła. Teraz mamy bardzo małe pastwiska dla naszego bydła. Nie wiemy, co będzie z nami w przyszłości”. Naruszenie praw pasterszy stwierdza, artykuł 40. ust. 5. konstytucji Etiopii, który mówi „pastersze etiopscy mają wyłączne prawo do ziemi do wypasu i upraw”. Wśród poszkodowanych i wywłaszczonych z ziem znajdują się ludy pasterskie Gambela. Są to społeczności pasterskie, których egzystencja zależy od pastwisk, gruntów i wody⁶.

Największy udział inwestycji zagranicznych w przejmowaniu ziem ma miejsce w Etiopii w pięciu regionach administracyjnych – Afar i Amhara na północy, Oromia w środkowej Etiopii, Gambela oraz Narodów, Narodowości i Ludów Południa (*Southern Nations, Nationalities and Peoples' Region*, SNNPR) na południu kraju. Indyjskie przedsiębiorstwa w dużej mierze koncentrują się w regionach Gambela i Afar. Dla przykładu, Karaturi Global jest największym inwestorem w regionie Gambela w zakresie produkcji oleju palmowego, zbóż i roślin strączkowych, posiadając uprawy na obszarze 300 tys. hektarów (ha). Indyjskie inwestycje na ogół mają miejsce w regionach, w których rząd etiopski oferuje dodatkowe zachęty podatkowe. Poza

---

⁵ *Humanitarian news and analysis a service of the UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, <http://www.irinnews.org/printreport.aspx?reportid=92292> [20.03.2014].

⁶ *Ibidem*.

tym, tylko kilka bezpośrednich inwestycji indyjskich zostało zidentyfikowanych w Dolinie Omo w południowej Etiopii⁷.

Tabela 1
Transfer gruntów rolnych dla inwestorów krajowych i zagranicznych w Etiopii w latach 2002–2012

Nazwa inwestora	Państwo/źródło pochodzenia	Region	Rodzaj inwestycji	Transfer ziemi (obszar w ha)	Kapitał zarejestrowany (w mln birr)	Dzierżawa ziemi (w mln birr)
Adama	Etiopia	SNNPR	bawełna	18 516	323	2 925 528
Daniel Agricultural Development Enterprise	Diaspora	SNNPR	bawełna i ziarna zbóż	5 000	65	790 426,60
Lucci Agricultural Development PLC	Etiopia	SNNPR	bawełna	4 003	83	632 474
Mela Agricultural Development PLC	Etiopia	SNNPR	bawełna	5 000	42	790 000
Rahwa	Etiopia	SNNPR	bawełna i ziarna zbóż	3 000	14	474 000
Reta	Diaspora	SNNPR	bawełna i ziarna zbóż	2 137	13	337 740
Ruchi	Indie	Gambela	soja i fasola	25 000	1 451	2 775 000
Tsegaye Demoze Agricultural Development	Diaspora	SNNPR	bawełna, sezam i soja	1 000	9	158 000

⁷ *FAQs on Indian Agriculture Investments in Ethiopia*, Oakland Institute, <http://www.oaklandinstitute.org/faqs-indian-agriculture-investments-ethiopia> [04.03.2014].

Nazwa inwestora	Państwo/źródłopochodzenia	Region	Rodzaj inwestycji	Transfer ziemi (obszar w ha)	Kapitał zarejestrowany (w mln birr)	Dzierżawa ziemi (w mln birr)
White Field	Indie	SNNPR	bawełna	10 000	32	1 580 000
BHO	Indie	Gambela	olej jadalny i rośliny oleiste	27 000	918	2 997 000
Sannati	Indie	Gambela	ryż	10 000	160	1 580 000
Verdanta	Indie	Gambela	herbata	3 012	631	334 332
Shmporji	Indie	B/Gumuz*	pongamia (biopaliwo)	50 000	984	7 170 000
Keystone	Diaspora	B/Gumuz	ogrodnictwo i rośliny	431	66	307 134,91
CLC (Spentex)	Indie	B/Gumuz i Amhara	bawełna	25 000	1 177	5 548 750,05
Access Capital	Etiopia	B/Gumuz	sezam i nasiona	5 000	61	3 288 750
Karuturi Agro Products PLC	Indie	Gambela	palmy, zboża, ryż i cukier trzcinowy	100 000	2 110	2 000 000
Saudi Star Agricultural Development	Arabia Saudyjska	Gambela	ryż	10 000	37 640	300 000
Huana Dafengyu-an Agriculture	Chiny (ChRL)	Gambela	trzcina cukrowa	25 000	2 973	3 950 000
Kehedam Trading	Diaspora	B/Gumuz	rośliny oleiste	3 000	13	1 013 400
Dr. Tamie Hadgu	Diaspora	SNNPR	bawełna i nasiona	5 000	74	790 000
Bruhoye	Etiopia	B/Gumuz	bawełna, soja	5 000	60	960 000

Nazwa inwestora	Państwo/źródłopochodzenia	Region	Rodzaj inwestycji	Transfer ziemi (obszar w ha)	Kapitał zarejestrowany (w mln birr)	Dzierżawa ziemi (w mln birr)
ASKY Agricultural Development	Etiopia	B/Gumuz	bawełna	3 000	60	333 000
Tracon Trading Pvt. Ltd/ Co.	Etiopia	B/Gumuz	bawełna	5 000	61	1 972 500
Saber Farm PLC	Indie	Gambela	bawełna i soja	25000	436	3 950 000
Getafan Mechnaized Farming	Etiopia	B/Gumuz	bawełna, owoce i rośliny oleiste	3 000	21	855 450
Tigabe Agro Industry	Etiopia	B/Gumuz	bawełna	3 000	49	697 500
Toren Agro Industries PLC	Turcja	Gambela	bawełna i soja	6 000	1 000	948 000
AGROPEACE BIO ETH PLC	Izrael	Somali	produkcja oleju i bawełny	2 000	253	33 292 500
AL-ME-HADI MATCH MARKS PLC	Pakistan	SNNP	drzewo zapalkowe	1 000	79	19 489 500
GASHAW BEZU TAKELE	Diaspora	B/Gumuz	bawełna	3 000	44	333 000
GREEN VALLEY AGRO PLC	Indie	Gambela	bawełna i inne	5 000	171	555 000
HASH AGRO INDUSTRY PLC	Etiopia	SNNPR	bawełna	14 704	140	2 058

Nazwa inwestora	Państwo/źródłopochodzenia	Region	Rodzaj inwestycji	Transfer ziemi (obszar w ha)	Kapitał zarejestrowany (w mln birr)	Dzierżawa ziemi (w mln birr)
HORIZON PLANTATIONS PLC	Etiopia	B/Gumuz	orzeszki ziemne i inne	20 000	1 630	3 160 000
JVL OVERSEAS PTE LTD	Indie	Gambela	bawełna i inne	5 000	74	790 000
MAMAY MIHRET NEGA	Diaspora	B/Gumuz	bawełna	3 000	255	333 000
OMO VALLEY FARM COOPERATION P.L.C	Turcja	SNNPR	bawełna	10 000	750	1 580 000
TIKIMT AGRICULTURAL PLC	Etiopia	B/Gumuz	bawełna	3 000	56	000

* B/Gumuz – Bienszangul-Gumuz.

Źródło: Ministry of Agriculture and Rural Development, Ethiopia <http://www.moa.gov.et/web/amharic/144> [10.03.2014].

Dla przykładu, jedna trzecia żyznych ziem regionu Gambela w zachodniej Etiopii, została wydzierżawiona przez międzynarodowy koncern produkcji żywności – Karuturi Bangalur na okres 50 lat. W regionie tym wycinane są masowo lasy, bagna osuszane, a rzeki tracą swój naturalny bieg, a w konsekwencji całe wioski usuwane, aby zrobić miejsce dla nowych hodowli kwiatów, plantacji palm olejowych i ryżu.

W wywiadzie dla dziennika „The Guardian” wkrótce po leasingu ziem w 2011 r., kierownik projektu, Karmjeet Shekhon dla firmy Karuturi Global stwierdził: „To jest bardzo dobra ziemia, jest dość tania [...] Nie mamy takiej ziemi w Indiach”⁸. Ten problem dotyczy również

⁸ *Land grabbing in Africa: a review of the impact and the possible pol-*

wielu innych państw Afryki. Liberia rzekomo podpisała w ostatnich latach koncesje dla inwestorów zagranicznych dotyczące prawie 1/3 terytorium państwa. Połowa gruntów rolnych z Demokratycznej Republiki Konga została wydzierżawiona na uprawy roślin, w tym oleju palmowego przeznaczonego do produkcji biopaliwa. W północnym Mozambiku, ziemie mniej więcej wielkości Szwajcarii i Austrii razem wziętych, zostały wydzierżawione przez brazylijskie i japońskie firmy do produkcji soi i kukurydzy na eksport.

Krytycy kwestionują sensowność produkcji żywności dla konsumpcji zagranicznej przez obce korporacje, w regionach, w których wielu ludzi cierpi głód, zwłaszcza, gdy transakcje dotyczą gruntów, z których lokalni i drobni rolnicy są usuwani z własnych ziemi.

W Etiopii prawie 1,5 mln rolników i pasterzy zostało przeniesionych ze swoich własnych ziem, aby zrobić miejsce dla nowych wielkotowarowych farm rolniczych. Według Oliviera de Schuttera, specjalnego sprawozdawcy ONZ ds. prawa do żywności, transfer bogactwa rolnego jest nową formą kolonializmu. Obce państwa i korporacje starają się przekonać, że pomagają uboższemu państwu rozwijać się. Według O. de Schuttera, prawdziwym ich motywem jest wykorzystanie rodzimych afrykańskich zasobów w celu zapewnienia własnego bezpieczeństwa żywnościowego: „Rolnictwo drobnej ludności rolniczej w państwach afrykańskich jest zagrożone przez wielkie plantacje przeznaczone na eksport produktów rolniczych jako towaru a nie na żywności”⁹.

Organizacje pozarządowe takie jak: OXFAM, Human Rights Watch oraz Oakland Institute, twierdzą, że prawdziwe konsekwencje przejęcia ziem rolnych przez wielkie koncerny niosą ze sobą negatywne skutki. Przygotowując ogromne obszary dla zagranicznych inwestorów w celach wysokotowarowej produkcji żywności i biopaliwa na eksport, tym samym Etiopia naruszyła zobowiązania prawa międzynarodowego. Władze etiopskie przesiedlając setki tysięcy ludności tubylczej, niszcząc ich tradycje, środowisko naturalne, tym samym

---

icy responses, <http://gulfnews.com/opinions/columnists/land-grab-phenomenon-threatens-africa-1.1271135> [10.03.2014].

⁹ Ibidem.

naruszyły prawa człowieka i przez to uczyniły tę ludność jeszcze bardziej zależną od pomocy żywnościowej niż kiedykolwiek wcześniej¹⁰.

Od 2009 r. grunty z autonomicznych regionów Etiopii przeniesiono do Federalnego Banku Ziemi, mimo że niektóre regiony nie chciały przekazać tych gruntów (wówczas musiały one zaakceptować tę decyzję pod presją).

Tabela 2
Tereny inwestycyjne Federalnego Banku Ziemi pod kontrolą władz centralnych

Regiony Etiopii	Powierzchnia gruntów (w ha)
Amhara	420 000 (nie potwierdzone)
Afar	409 678
Bienszangul-Gumuz	691 984
Gambela	829 199
Oromia	1 057 866
SNNP	180 625
Razem	3 589 678

Źródło: D. Rahmato, *Land to Investors: Large-Scale Land Transfers in Ethiopia*, Forum for Social Studies, Addis Ababa 2011, s. 15.

Powyższe dane dotyczą lat 2009–2010, poza tym oczekuje się że transfer gruntów rolnych do dużych inwestorów wzrósł z 0,5 mln ha w 2011 r. do 2,8 mln ha w 2013 r. i szacuje się, że osiągnie on wielkość 3,3 mln ha w 2015 r. Przydział gruntów rolnych dla inwestorów w różnych częściach państwa, trwa już od drugiej połowy 1990 r. Do końca 2002 r., dotyczył głównie lokalnych inwestorów i grunty przeznaczone inwestorom były w większości niewielkich rozmiarów, stanowiły mniej niż 500 ha. Zagraniczni inwestorzy zaczęli wykazywać zainteresowanie w związku z nagłośnieniem inwestycji w branży kwaciarstwa jako najbardziej opłacalnej i dochodowej uprawy rynku w Europie i na świecie. Lata 2003–2007 były okresem *boomu* dla eksportu kwiatów ciętych w tym pochodzących z Etiopii. Popyt na grunty

¹⁰ *Ethiopia - Land for Sale*, <http://www.aljazeera.com/programmes/peopleandpower/2014/01/ethiopia-land-sale-20141289498158575.html> [10.03.2014]

rolne przez inwestorów, zwłaszcza zagranicznych, zaczął gwałtownie wzrastać w latach 2006–2008. Wnioskodawcy ubiegali się o uzyskanie dostępu do dużych obszarów gruntów rolnych, np. 10 tys. ha lub więcej¹¹.

Dane uzyskane z Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi Etiopii pokazują, iż w okresie między 1996 r. a końcem 2008 r., 8 tys. wniosków o uzyskanie ziem zostało zatwierdzonych przez autonomiczne regiony o łącznej sumie powierzchni 3 mln ha.

W okresie między 2003 i 2009 r. dla ok. 500 inwestorów zagranicznych przyznano ziemie samodzielne lub w ramach *joint venture* z lokalnym biznesem, o powierzchni 1 mln ha. Jedną z największych zagranicznych inwestycji jest Karuturi, czyli spółka z siedzibą w Bangalore (Indie), której przyznano 300 tys. ha gruntów w regionu Gambela. Teren ten przeznaczony jest dla zagranicznych inwestorów, gdzie przewyższają oni liczbę krajowych inwestorów.

W 2009 i 2010 r., ponad 500 tys. ha ziem zostało przydzielonych inwestorom zarówno przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Ministerstwo Regionów. Bank Światowy w 2010 r. szacował całkowitą wartość transferu gruntów rolnych przydzielonych inwestorom w Etiopii w latach 2004–2008 na 1,2 mln ha. Dostępne dane również wskazują, że pod koniec 2015 r., grunty rolne o łącznej powierzchni prawie 7 mln ha będą przekazywane inwestorom, w porównaniu do 38% użytkowanych gruntów rolnych przez drobnych rolników w tym państwie¹².

Oplata za dzierżawę

Oplata za dzierżawę pobierana na ziemi rolnej, jest określona w przepisach gruntów rolnych. Każdy region Etiopii ma różne stawki opłat za dzierżawę ziem. Większość regionów określa czynsz gruntów w za-

---

¹¹ D. Rahmato, *Land to Investors: Large-Scale Land Transfers in Ethiopia*, Forum for Social Studies, Addis Ababa 2011, s. 12.

¹² Ibidem.

leżności od lokalizacji, dostęp do transportu, rynków, komunikacji i usługi bankowych i czy to ma być wykorzystane do nawadniania lub nie.

Grunty w pobliżu ośrodków miejskich i posiadające odpowiednie drogi i inne podstawowe usługi, czy też korzystające z systemu nawadniania mają najwyższy stopień wartości dzierżawy. Maksymalny czynsz wynosi 135 birr (ETB) za hektar rocznie, co jest przede wszystkim spotykane w regionie Oromia¹³.

Tabela 3
Maksymalne i minimalne roczne opłaty
za dzierżawę gruntów rolnych w wybranych regionach Etiopii

Cena dzierżawy 1 hektara w birr*		
Region	Maksymalna cena	Minimalna cena
Amhara	79,37	14,21
BeniShangul	25,00	15,00
Gambela	30,00	20,00
Oromia	135,00	70,00
SNNP	117,00	30,00
Tigrai	40,00	30,00

*Birr jest walutą etiopską, w 2009 r., 1 USD wynosił 12,9 birr, w październiku 2010 r., 16,35 birr, a w listopadzie 2014 r. 20,19 birr.

Źródło: D. Rahmato, *Land to Investors: Large-Scale Land Transfers in Ethiopia*, Forum for Social Studies, Addis Ababa 2011, s. 15.

Czynsze te są „śmiesznie” niskie według wszelkich standardów, a nawet jeden z indyjskich inwestorów, który właśnie otrzymał spory kawałek ziemi na zachodzie kraju, nazwał te opłaty jako „darmowy dostęp”. Wiele zagranicznych inwestorów, którzy nabyli grunty zostało uszczęśliwionych przez tak niskie ceny za ogromne połacie urodzajnych gruntów rolnych. Stawki są nadal w miejscu, pomimo deprecjacji birr w stosunku do wszystkich głównych walut pomimo rosnącej inflacji w państwie. Usunięcie rolników z własnych ziem i przekazanie inwestorom nie ma ekonomicznego, a także społecznego uzasadnienia. Wielu rolników musiało pracować dla tych inwestorów na bar-

¹³ Ibidem.

dzo niskich i nie godziwych zarobkach.

Zagrożenia i skutki wywłaszczenia ziem

Pomimo fali doniesień mediów i niektórych opublikowanych badań, międzynarodowe transakcje dotyczące gruntów rolnych i ich wpływ na życie pozbawionych przez ludzi ziem pozostaje nadal mało znane. Przyjęcie ogromnych powierzchni gruntów rolnych przez inwestorów ma poważne skutki lokalne i konsekwencje dla przyszłości rolnictwa na świecie.

Równowaga między małą skalą i dużą skalą rolnictwa pozostawia wielki znak zapytania co do przyszłości źródła utrzymania współczesnych drobnych rolników. Poza tym, eksport produktów rolniczych bez dystrybucji na lokalnym rynku stanowi poważny problem dotyczący niesprawiedliwości społecznej¹⁴.

W niektórych państwach afrykańskich wywłaszczenie ziem wywołało ostrą reakcję społeczną. Mianowicie umowy uzgodnione między rządem Madagaskaru z firmą Daewoo z Korei Południowej, na dzierżawę na 99 lat stanowiły prawie połowę gruntów ornych kukurydzy i oleju palmowego, co doprowadziło do konfliktu między ludnością wiejską a władzami państwa. Umowa ta, przewidująca tylko produkcję na eksport, jest często cytowana jako przyczyna zamachu stanu w 2009 r., który obalił prezydenta Marca Ravalomanana, gdzie jego następcą Andry Rajoelina natychmiast odwołał planowaną transakcję¹⁵.

Współczesna fala dotycząca transakcji gruntów w Afryce nie jest nową inwestycją w rolnictwie, której spodziewali się miliony ludzi, jako nadziei na lepszą przyszłość. Według organizacji OXFAM¹⁶, w

¹⁴ L. Cotula, S. Vermeulen, R. Leonard, J. Keeley, *Land Grab or Development Opportunity? Agricultural Investment and International Land Deals in Africa*, IIED/FAO/IFAD, London – Rome 2009, s. 15.

¹⁵ K. Thaler, *Large-Scale Land Acquisitions and Social Conflict in Africa*, Conference Paper for Discussion, Food Sovereignty: A Critical Dialogue International Conference, New Haven, 14–15 September 2013, s. 2.

¹⁶ OXFAM jest międzynarodową organizacją humanitarną, zajmującą

wyścigu o grabież ziem najbardziej poszkodowani są najubożsi. Badania wykazują, że mieszkańcy regularnie przegrywają z lokalną elitą inwestorów krajowych lub zagranicznych; ponieważ brakuje skutecznego systemu prawnego do obrony interesów najsłabszych. Firmy i rządy muszą podjąć pilne kroki w celu poprawy wyników w zakresie praw przydzielania gruntów oraz ludzi żyjących w ubóstwie. OXFAM ostrzega, że relacje między władzami, inwestorami a lokalnymi społecznościami należy zmienić, jeśli inwestycja ma przyczynić się do gwarancji bezpieczeństwa żywnościowego, aniżeli pozbawić środków do życia społeczności lokalnej¹⁷.

W ostatnich latach te wielkie inwestycje doprowadziły do wywłaszczenia ziem, oszustw, naruszenia praw człowieka, a także zniszczenia źródeł utrzymania ludności rdzennej. Bez działania krajowych i międzynarodowych organizacji na rzecz obrony praw osób żyjących w ubóstwie, ten problem może doprowadzić do sytuacji, że wiele ubogich rodzin do jeszcze gorszej sytuacji, gdzie są oni często wyrzucani z własnych ziem z niewielkim lub całkowicie bez żadnych odszkodowań. W państwach afrykańskich, aż 227 mln ha ziem, co stanowi obszar wielkości Europy Zachodniej, to ziemie, które już zostały sprzedane lub wydzierżawione od 2001 r., głównie dla zagranicznych inwestorów¹⁸. Wydzierżawione ziemie często przeznaczone są do produkcji żywności i biopaliwa, które trafiają na obcy rynek. Takie działania są nazywane jako „przejęcie ziem”, „grabież ziem” lub „wywłaszczenie ziem”. Według OXFAM, odnosi się to do masowego zakupu gruntów przez inwestorów zagranicznych, gdzie zjawisko to narusza następujące kwestie¹⁹:

- narusza prawa człowieka, a zwłaszcza równość praw kobiet;
- lekceważy zasady wolności, wpływ na uprzedniej i świadomej zgody

sie walką z głodem na świecie i pomagającą w krajach rozwijających się. OXFAM powstał w 1942 r. w Wielkiej Brytanii jako *Oxford Committee for Famine Relief*, zob.: <http://www.oxfam.org/en/about/history> [15.02.2014].

¹⁷ *Land and Power OXFAM*, <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/bp151-land-power-rights-acquisitions-220911-summ-en.pdf> [05.02.2014].

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

- użytkowników gruntów, zwłaszcza ludność tubylcza;
- ignoruje wpływ stosunków społecznych, gospodarczych i płci, oraz środowiska;
- unika przejrzystych umów, jasnych i wiążących zobowiązań w zatrudnieniu i podziale na korzyści.

W walce z głodem i ubóstwem, drobni rolnicy odgrywają najważniejszą rolę. Od ok. 50% do 80% populacji w krajach rozwijających jest uzależniona od rolnictwa jako często podstawowego źródła utrzymania. Nie ma wątpliwości, że inwestycje w rozwój rolnictwa mają kluczowe znaczenia. Uspółcześniony globalny pęd do ziemi uprawnej w krajach rozwijających się, zwłaszcza w Afryce, stawia wiele pytań w tym zakresie²⁰.

Pod względem docelowych inwestycji przez zagranicznych inwestorów następujące państwa znajdują się w czołówce wśród państw Afryki, zwłaszcza Subsaharyjskiej: Kamerun, Demokratyczna Republika Konga, Etiopia, Madagaskar, Mali, Mozambiku, Sudan, Tanzanii i Zambia.

Tabela 4

Łączna powierzchnia ofert gruntów zgłoszonych w latach 2001–2011 na świecie w milionach hektarów

Kontynenty	Oferty gruntów (w mln ha)
Afryka	50,7
Azja	19,3
Ameryka Łacińska	8,8
Inne	1,1
Razem	79,9

Źródło: D. Milerová Prášková, *Land Grabs in Africa Land Grabs in Africa: A Threat to Food Security*, Prague Global Policy Institute – Glopolis, Prague 2012, s. 2.

Według analiz, niektóre firmy z państw Azji (Chiny <ChRL>, Indie i Korea Południowa) i państw Zatoki Perskiej (Arabia Saudyjska, Katar i Zjednoczone Emiraty Arabskie) są kluczowymi graczami in-

²⁰ D. Milerová Prášková, *Land Grabs in Africa Land Grabs in Africa: A Threat to Food Security*, Prague Global Policy Institute – Glopolis, Prague 2012, s. 2.

westycyjnymi w grunty rolne Afryce Subsaharyjskiej. Wśród tych inwestorów znajdują się również państwa, które są uzależnione od importu żywności, to sprawia, że te państwa inwestują w produkcję rolną poza ich granicami, np. Egipt i Libia. Inwestorzy ze Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej przede wszystkim Włochy, Norwegia, Niemcy, Francja, Dania i Wielka Brytania są również aktywni. Główną formą inwestycji jest długoterminowa dzierżawa gruntów rolnych. Termin trwania leasingu wynosi od 50 lat do 99 lat. Co więcej, ziemia jest bardzo tania w Afryce, a opłaty za grunty nie są ważnym elementem negocjacji. W Etiopii, dzierżawa 1 ha wynosi z reguły od 3 USD do 10 USD za rok użytkowania²¹.

Udział inwestorów publicznych

Inwestorzy publiczni brali udział w procesie wywłaszczenia ziem pośrednio przez wdrożenie strategii opartej o wsparcie rynku prywatnego w celu zwiększenia globalnej produkcji żywności. Dobrym przykładem jest zaangażowanie jednej z instytucji Banku Światowego, Międzynarodowej Korporacji Finansowej (IFC).

Na ten cel IFC przeznaczyło 75 mln USD. Swoją największą inwestycję kapitałową w agrobiznesie projektował, aby pomóc utworzyć fundusz, który wspiera inwestycje w zakresie operatorów farm światowej klasy, aby zwiększyć globalną podaż żywności. Powstaje pytanie? Jakie podmioty należy wspierać żeby zwiększyć podaż globalnej żywności? IFC wybrał wspierać najbogatszym²². Jednak należy pamiętać, że instytucja ta została powołana ponad pół wieku temu, by walczyć z problemem globalnego ubóstwa poprzez m.in. udzielanie tanich kredytów prywatnym firmom w krajach Trzeciego Świata. Jej celem miało być stwarzanie możliwości, by ludzie mogli podnieść się z

²¹ Ibidem.

²² E. da Vià, *Development Opportunity?*, Paper presented at the International Conference on Global Land Grabbing, Institute of Development Studies, University of Sussex, 6–8 April 2011, s. 15.

ubóstwa i podwyższyć swój standard życia²³.

W ostatnich latach wielu finansistów z sektora prywatnego skupiło się w kierunku ziem rolnych jako strategicznych aktywów przynoszących znaczące zyski. Zakładając, iż wykorzystanie finansowe na kryzysy żywnościowe i energetyczne oraz przekonanie, że ceny gruntów rolnych będą nadal rosły w przyszłości, inwestorzy prywatni wywołują falę nowo utworzonych struktur inwestycyjnych i instrumentów finansowych w ciągu ostatnich kilku lat nabywając ziemię za granicą.

Z tego samego powodu ostatnio rozszerza się agresywny napływ kapitału do gruntów rolnych i transakcji agrobiznesu. Ta sytuacja przyciągnęła również znaczną ilość środków z wielu wielostronnych organizacji, a także instytucji rozwoju finansowego, takie jak Banku Światowego, IFC, Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI) i Banku Rozwoju Afryki (AfDB), a także agencji finansowych odpowiadających za rozwój poszczególnych państw przez inwestorów „publicznych” (tj. państw członkowskich). Instytucje te działają w celu zapewnienia wsparcia finansowego, doradczych, technicznych, prawnych i infrastrukturalnych, przez które programy korporacyjne mogłyby usprawnić swoje działania. Przyjęcia przez inwestorów zagranicznych, gruntów rolnych nie leży w interesie wywłaszczonych rolników. Inwestorzy przedsiębiorcy nastawieni są na eksport swoich produktów. Globalny pęd do gruntów rolnych stwarza bezpośrednie zagrożenie dla gospodarstw wiejskich i źródeł utrzymania, programów reform państwa i międzynarodowego bezpieczeństwa żywnościowego. Paradoksalnie, podczas gdy rządy biorą udział w wyścigu, aby przyciągnąć inwestorów ekspansja rolnictwa korporacyjnego pogłębia niepewność wypierając lokalnych producentów. Poza tym podważa stabilność ekologiczną lokalnych zasobów ziemi, wody oraz powoduje nieodwracalne długoterminowe konsekwencje dla struktur gospodarczych i społecznych w społeczeństwach wiejskich. Wywłaszczenie ziem nie jest po prostu ostatnią okazją do spekulacyjnych inwestycji

---

²³ *Międzynarodowa Korporacja Finansowa – zamiast pomagać biednym... daje kredyty miliardom*, <http://wiadomosci.wp.pl/drukuj.html?wid=15297071> [22.03.2014].

dla szybkich, potężnych zysków; jest częścią dłuższego procesu, długoterminowego planu przyjęcia kontroli sektora rolniczego, kosztem milionów małych producentów i użytkowników gruntów²⁴.

W 2010 r. Bank Światowy opublikował w raporcie wiele nieprawidłowości związanych z transferem ziem. Raport pokazuje, że oferty są nieproporcjonalnie tanie i przedsiębiorcy korzystają z zasobów ziem często kosztem życia rolników i środowisk pasterskich. Koncentrując się na dużych transferach gruntów w 14 różnych państwach w okresie 2004–2009, raport bardzo krytycznie odnosi się do większości projektów, m.in.:

1. Ignorowanie odpowiednich procedur prawnych odnośnie zakupu gruntów;
2. Przemieszczane miejscowych ludzi bez odszkodowania;
3. Przekroczenie obszarów nie przekazanych inwestorowi;
4. Spowodowanie silnie negatywnych skutków dotyczących płci;
5. Destrukcyjne skutki dla środowiska naturalnego;
6. Stworzenie o wiele mniej miejsc pracy niż obiecano;
7. Dzierżawienie gruntów za darmo lub znacznie poniżej ich rzeczywistej wartości;
8. Wyłączenie pasterzy i osób wewnątrznie przesiedlonych z konsultacji odnośnie zakupu ziem.

W związku z powyższym ogólną konkluzją raportu jest to, że wiele inwestycji było nieudanych. Zamiast generować trwałe korzyści, często oczekiwania inwestorów przyczyniły się do utraty aktywów i pozostawiły miejscowych ludzi w gorszej sytuacji bytowej, niż byłiby bez tych inwestycji.

Podsumowanie

Jak wskazano powyżej, przejęcie ziem na dużą skalę przez zagranicznych inwestorów spowodowało masowe przesiedlenia rolników z terenów rolnych, które stanowiły podstawę przetrwania samych rolników

²⁴ Ibidem, s. 4.

oraz ich rodzin. To może spowodować zubożenie i głód dla rolników i ich rodzin. Odszkodowania od rządów państw afrykańskich są symboliczne i nie są wystarczające na zakup żywności.

Brak odpowiedniego systemu prawnego chroniącego przed wyrzuceniem ze swoich gospodarstw, a po wysiedleniu rolnicy dochodzili swoich praw o odszkodowania za wszystkie szkody jakie ponieśli w wyniku przemieszczenia. Wysiedleni rolnicy nie mają możliwości zakupu ziem, nie mają również odpowiednich kwalifikacji na poszukiwanie alternatywnej pracy. Kwestie zapowiadane przez rząd, iż najubożsi i rolnicy, którzy mieli być adresatami korzyści, w rzeczywistości stali się ofiarami; oddając własne ziemie byli zmuszeni poszukiwać pracy na wielkich farmach jak za czasów kolonializmu. Koncepcja wysiedlenia rolników i przekazanie ziem inwestorom zagranicznym nie są uzasadnieniem moralnym, ekonomicznym i co więcej nie przyczyniła się do wzrostu poziomu życia najuboższych rolników w Etiopii.

BIBLIOGRAFIA

- Cotula L., Vermeulen S., Leonard R., Keeley J., *Land Grab or Development Opportunity? Agricultural Investment And International Land Deals In Africa*, IIED/FAO/IFAD, London –Rome 2009.
- Ethiopia – Land for Sale*, <http://www.aljazeera.com/programmes/peopleandpower/2014/01/ethiopia-land-sale-20141289498158575.html>.
- FAQs on Indian Agriculture Investments in Ethiopia*, *Oakland Institute*, <http://www.oaklandinstitute.org/faqs-indian-agriculture-investments-ethiopia>.
- Historia świata*, <http://historiaswiata.com.pl/wpis/80/>.
- Humanitarian news and analysis a service of the UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, <http://www.irinnews.org/printreport.aspx?reportid=92292>.
- J. Atkinson Hobson*, http://www.liberal-international.org/editorial.asp?ia_id=682.
- Land and Power OXFAM*, <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/bp151-land-power-rights-acquisitions-220911-summ-en.pdf>.
- Land grabbing in Africa: a review of the impact and the possible policy responses*, <http://gulffnews.com/opinions/columnists/land-grab-phenome>

- non-threatens-africa-1.1271135.
- Mekonnen S., *Rights of Citizens and Foreign Investors to Agricultural Land under the Land Policy and Laws of Ethiopia*, "Haramaya Law Review" 2012, Vol. 1, No. 1.
- Międzynarodowa Korporacja Finansowa – zamiast pomagać biednym... daje kredyty miliardom, <http://wiadomosci.wp.pl/drukuj.html?wid=15297071>.
- Milerová Prášková D., *Land Grabs in Africa Land Grabs in Africa: A Threat to Food Security*, Prague Global Policy Institute – Glropolis, Prague 2012.
- Ministry of Agriculture and Rural Development, Ethiopia <http://www.moa.gov.et/web/amharic/144re-investments-ethiopia><http://gulfnnews.com/opinions/columnists/land-grab-phenomenon-threatens-africa-1.1271135>.
- OXFAM, <http://www.oxfam.org/en/about/history>Rahmato.
- Rahmato D., *Land to Investors: Large-Scale Land Transfers in Ethiopia*, Forum for Social Studies, Addis Ababa 2011.
- Thaler K., *Large-Scale Land Acquisitions and Social Conflict in Africa*, Conference Paper for Discussion, Food Sovereignty: A Critical Dialogue International Conference, New Haven, 14–15 September 2013.
- Vià da E., *Development Opportunity?*, Paper presented at the International Conference on Global Land Grabbing, Institute of Development Studies, University of Sussex, 6–8 April 2011.

LAND GRABBING AND SALE TO FOREIGNERS IN ETHIOPIA: A NEW FORM OF COLONIALISM AS A THREAT TO EXISTENCE OF INDIGENOUS PEOPLES

SUMMARY

Keywords: World Bank, land grab, foreign investors, Ethiopian farmers, leasing of land

This article presents the recent years rapid increase of global demand for rich resources and cheap land available particularly in Africa which became attractive and popular among investors. Ethiopia and some governments in Africa have actively engaged in the process of controversial arable land transactions with foreign investors at the

expense of their own farmers. This article focuses on the main issues of transfer of land to foreigners in Ethiopia compared with similar events in Africa and other parts of the world. Analysis of this problem requires to put forward important questions to look for the answers. Is the transfer of land to investors which is often done by removing the traditional users and farmers from their land contributed to the development? Is there any economic justification regarding the transaction of long-term lease or sale of land to foreigners? The largest share of long term investment regarding land lease takes place in five administrative regions in Ethiopia – Afar and Amhara in the north, in central Ethiopia Oromia and Gambela and Nations, Nationalities and Southern regions of Nations (SNNPR). According to the investigation generally the balance between small-scale and large-scale agriculture leaves a big question mark over the future livelihoods of small farmers in Ethiopia as well as other parts the world. Displacing the local farmers and focusing on the agricultural products intended exclusively for export without distribution in the local market are also pointed out as the serious social injustice. In Ethiopia like in some countries in Africa, the problem of land also caused a strong reaction in the society and it is inevitable that this problem will be one of the international issues to be solved soon.